

ODREĐIVANJE GUSTOĆE TEKUĆINA

Uvod:

Gustoća neke tvari pri danoj temperaturi je omjer mase te tvari i njenog volumena.

$$\rho \text{ (gustoća)} = \frac{m \text{ (masa)}}{V \text{ (volumen)}} \left[\frac{\text{kg}}{\text{m}^3} \right] \text{ ili } \left[\frac{\text{g}}{\text{m}^3} \right]$$

Promjena temperature znatno utječe na gustoću tekućina i čvrstih tvari, tako da se uvijek mora naznačiti temperatura pri kojoj je gustoća određena. U praktičnom radu često se upotrebljava tzv. relativna gustoća tvari spram neke druge (referentne) tvari. Relativna se gustoća određuje kao omjer gustoće ispitivane tvari (ρ) i referentne tvari (ρ^0) pri nekoj temperaturi.

$$d = \frac{\rho}{\rho^0}$$

Kako je relativna gustoća omjer gustoća dviju tvari, ona je veličina bez jedinice. Za tekućine i čvrste tvari kao referentna tvar se najčešće uzima voda, a za plinove vodik, zrak ili neki drugi plin.

Za točno određivanje gustoće koriste se piknometri. To su bočice s ubrušenim čepom kroz koji prolazi kapilara. Piknometar se do polovice grla napuni ispitivanom tekućinom i začepi. Pri tome čep istisne višak tekućine kroz kapilaru, na kojemu se formira kapljica koja se mora obrisati. Treba paziti da ispod čepa ne zaostane mjehurić zraka. To isto se ponovi i s destiliranom vodom te se na osnovi mase praznog piknometra te mase piknometra s uzorkom tekućine i vodom može izračunati gustoća ispitivane tekućine. Na sličan se način može odrediti i gustoća nekog krutog uzorka.

Za brzo određivanje gustoće tekućina često se upotrebljavaju areometri. To su zataljene staklene cijevi sa širim donjim dijelom (trbuhom) i vrlo uskim gornjim dijelom (vratom) u kojem se nalazi skala. Najniži dio areometra (rezervoar) ispunjen je olovnom sačmom. Mjerenje se temelji na Arhimedovom zakonu. Što je gustoća ispitivane tekućine manja, to će areometar dublje potonuti u ispitivanu tekućinu. Zato je na skali areometra na najvišem dijelu nanosena najmanja vrijednost gustoće. Što je gustoća ispitivane tekućine veća, to će areometar manje potonuti u tekućinu. Zato vrijednosti gustoće na skali areometra rastu odozgo nadolje.

VJEŽBA 9.1 Određivanje gustoće tekućine piknometrom

Zadatak: Izmjeriti gustoću uzorka tekućine (20%-tna vodena otopina NaCl), a sve rezultate mjerenja zapisati u obliku tablice. Izračunati relativnu gustoću uzorka prema gustoći vode pri uvjetima eksperimenta

Pribor i kemikalije: piknometar, analitička vaga, termometar, uzorak tekućine nepoznate gustoće, destilirana voda.

Postupak: Provode se mjerenja mase praznog piknometra, piknometra s ispitivanom tekućinom i piknometra s destiliranom vodom na način opisan u uvodu.

Račun:

$$V(\text{piknometar}) = \frac{m(\text{piknometra s vodom}) - m(\text{prazni piknometar})}{\rho(\text{H}_2\text{O}) - \rho(\text{zrak})}$$

Zbog male gustoće vode, kao i ostalih tekućina, ne može se zanemariti sila uzgona, koja u uvjetima eksperimenta djeluje na tekućinu u piknometru. Korekcija zbog uzgona jednaka je masi istisnutog zraka i mora se dodati vrijednosti izmjerene mase tekućine, odnosno mase u piknometru.

$$\rho(\text{uzorak, } 20^\circ\text{C}) = \frac{m(\text{pikn.} + \text{uz.}) - m(\text{prazni pikn.})}{V(\text{pikn.})} + 0,0012 \text{ g cm}^{-3}$$

Prikaz rezultata:

Masa praznog piknometra (m_1)	
Masa piknometra s uzorkom (m_2)	
Masa piknometra s vodom (m_3)	
Gustoća zraka (20°C, 101 325 Pa)	0,0012 g cm ⁻³
Gustoća vode	
d (uzorak, H ₂ O)	
V (piknometra)	
Gustoća uzorka	

Zaključak:

VJEŽBA 9.2. Određivanje gustoće tekućine areometrom

Zadatak: Odrediti gustoću ispitivane tekućine koristeći areometar.

Pribor i kemikalije: areometar, stakleni cilindar (menzura), termometar, uzorak tekućine nepoznate gustoće.

Postupak: Treba odabrati cilindar razmjerni veličini areometra (visina cilindra mora biti veća od visine areometra, promjer takav da areometar bude oko 1 cm od stjenke cilindra). Izmjeriti temperaturu ispitivane tekućine i očitati gustoću.

Opaska: S areometrima treba pažljivo postupati jer se mogu lako razbiti, naročito pri udaru areometra o dno cilindra. Do toga može doći ako se areometar ispusti u tekućinu s prevelike visine.

Rezultat:

Zaključak:

